

Beliren Yetişkinlikte Saldırganlık: Kişisel ve Ailesel Risk Faktörleri*

Aggression in Emerging Adulthood: Personal and Familial Risk Factors

Zeynep KARATAŞ**, Yasemin YAVUZER*** Rezzan GÜNDOĞDU****

Öz: Bu çalışmanın amacı beliren yetişkinlikte saldırganlıkla ilişkili olabilecek risk faktörlerini belirlemektir. Genel tarama modellerinden betimsel çalışma olarak kurgulanan bu çalışma beliren yetişkinlik döneminde olan 409 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada KAR-YA Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde iki düzeyli değişkenlerde bağımsız gruplar t testi, üç ve daha fazla düzeyli değişkenlerde ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde; Beliren yetişkinlerin saldırganlık puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar olduğu; kronik hastalığı olup olmama durumuna göre saldırganlık puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Sorunla kolaylıkla baş edip etmeme durumlarına, psikolojik travma yaşayıp yaşamamalarına göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı, fiziksel travma yaşayıp yaşamadıklarına göre ise saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Psikolojik yardım alanlarla almayanların saldırganlık puanları farklılık göstermektedir. Anne öğrenim düzeylerine göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı, baba öğrenim düzeylerine göre ise farklılıklar olduğu görülmüştür. Ekonomik düzey, ana baba tutumu, aile bütünlüğü, anneden ve babadan şiddet görüp görmemelerine göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca, beliren yetişkinlerin aile içi ilişkilerini tanımlamalarına, kolay arkadaş edinip edinmemelerine ve çok arkadaş olup olmamasına göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Duygusal ilişki yaşayıp yaşamamaya, sosyal medya kullanımına, sigara kullanma durumlarına ve kendilerini tanımlama durumlarına göre saldırganlık puanları anlamlı olarak farklılaşmıştır. Sonuç olarak beliren yetişkinlerin saldırganlıklarında önemli olan risk faktörleri; cinsiyet, sorunla kolaylıkla baş edip etmeme durumları, psikolojik travma yaşayıp yaşamamaları, psikolojik yardım alıp almama, baba öğrenim düzeyi, ekonomik düzey, ana baba tutumu, aile bütünlüğü, anneden şiddet görüp görmeme, babadan şiddet görüp görmeme, duygusal ilişki yaşayıp yaşamama, sosyal medya kullanımı, sigara kullanma durumları, kendilerini tanımlama durumları olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beliren yetişkinlik, saldırganlık, risk faktörleri

Abstract The purpose of the current study is to determine the risk factors that can be related to aggression in emerging adulthood. The current study designed in the general survey model as a descriptive study was carried out with the participation of 409 university students who are in the period of emerging adulthood. The study employed the KAR-YA Aggression Scale. In the analysis of the data, t-test was used for variables with two categories and one-way variance analysis was used for variables with three or more categories. When the findings obtained in the current study were examined, it was found that the aggression scores of the emerging adults vary significantly by gender yet their aggression scores do not vary significantly depending on the state of whether having a chronic disease or not. It was also found that their aggression scores vary significantly depending on their state of whether having the experience of psychological trauma yet do not vary significantly depending on their state of having the experience of physical trauma. The aggression scores of those having psychological assistance differ from the scores of the ones not having. Further, the aggression scores were found not to be varying significantly depending on the mother's education level but to be varying significantly depending on the father's education level.

*Bu çalışma II. International Academic Research Congress'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0002-4532-6827, e-poata: zeynepkaratas1972@hotmail.com,

***Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3061-4615, e-posta: yyavuzer@hotmail.com,

****Doç. Dr. Rezzan Gündoğdu, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Aksaray, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1220-9157, e-posta: gundogdurezzan@hotmail.com,

It was also found that their aggression scores vary significantly depending on their economic level, parental attitude, family integrity and whether they are exposed to parental violence. On the other hand, their aggression scores were found to be not varying significantly depending on the emerging adults' definition of their domestic relationships, whether they make friends easily or not and whether they have many friends or not. Finally, it was found that their aggression scores vary significantly depending on their having had any intimate relationships, using social media, smoking and how they define themselves. As a result, the risk factors important in the emerging adults' propensity to exhibit aggression were found to be gender, the state of whether coping with a problem easily, the state of whether having the experience of psychological trauma, the state of whether receiving psychological assistance, the father's education level, economic level, parental attitudes, family integrity, whether being exposed to maternal violence, whether being exposed to paternal violence, whether having had any intimate relationships, using social media, smoking and how they define themselves.

Keywords: Emerging adulthood, aggression, risk factors

Giriş

Beliren yetişkinlik kavramı ilk kez ABD'li gelişim psikoloğu Jeffrey Jensen Arnett tarafından yeni bir gelişimsel kavram olarak ortaya atılmış ve ergenlik ile yetişkinlik arasındaki 18-29 yaş aralığındaki dönemi kapsayan önemli bir gelişimsel dönem olarak tanımlanmıştır (Arnett, 2000). Bu gelişimsel dönem bireyler için çeşitli yeni fırsatlarla karşılaştığı bir dönem olmasına karşın belirli zorlukların yaşandığı ve bu zorluklarla başedilmesi gereken bir dönemdir. Bu dönemde birey her türlü yaşantısal zorluklara açık olduğundan bu zorluklarla başedebilmek için çeşitli başetme yolları dener. Bu yollar sağlıklı olabildiği gibi bazı durumlarda da sağlıklı olmayabilir. Bu sağlıklı başetme yollarından birisi de saldırganlıktır. Saldırganlık bireyin her gelişim döneminde önemli bir sorun olduğu kadar, gelecek kaygısı, işe yerleşme, aile kurma ve köklü sosyal ilişkiler geliştirmenin önemli olduğu beliren yetişkinlik döneminde de dikkate değer bir olgudur. Saldırganlık diğer bir kişiye niyetli ve kasıtlı olarak yapılan zarar verme ya da yaralama amaçlı birtakım söz, davranış ya da eylemleri kapsayan geniş bir kavramdır (Marcus, 2007). Bireyler üzerinde yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılan saldırganlık tanımının insanların ya da nesnelere zarar görmesini amaçlayan davranışlar olduğu görülürken, bu tanımda zarar birisine fiziksel olarak ya da başka şekilde zarar verme olarak örtük bir şekilde tanımlanmaktadır. Fiziksel zarar verme dışında diğer zarar verme şekilleri ise psikolojik zarar verme, aşağılama, kötü niyetli dedikodu yayma gibi ilişki zararları olarak sıralanabilir (Kempes, Matthyss, de Vries ve van Engeland, 2005). Diğer yandan saldırganlık, duygu düzenleme ile ilgili sorunlardan ciddi ve manipülatif davranışlara kadar değişebilir. Saldırgan davranışlar her zaman diğerleri ile fiziksel teması içermez. Sözel saldırganlık, dışlanma, tartışma, söylentilerin başlatılması gibi suçluluğa ve davranış bozukluğuna yol açan geniş bir ağda kendini gösterir (Barry ve Lochman, 2004).

Saldırganlık kuramları incelendiğinde saldırganlığın engellenme saldırganlık temelinde oluştuğunu savunan Dollard ve Miller'ın (1939) kuramı ile sosyal yapı ve öğrenme ile saldırganlığın oluştuğunu vurgulayan sosyal öğrenme kuramı göze çarpmaktadır (aktaran Kempes ve diğerleri, 2005). Dollard ve meslektaşları tarafından tasarlanan engellenme saldırganlık kuramında Berkowitz (1993) daha sonra saldırganlığı engellenme sonrasında algılanan hayal kırıklığına gösterilen kızgın bir tepki ya da bir düşmanlık olarak tanımlamıştır. Bu kurama göre, öfke, algılanan tehdit ya da amacın engellenmesi, saldırgan bir tepkiyi tetikleyen faktörler olarak kabul edilir. Diğer taraftan Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında saldırganlık beklenen bir ödülle kontrol edilen kazanılmış araçsal davranış olarak ifade edilmektedir. Bu kuramda teşvik edici faktör cezadan ziyade davranışın beklenen başarısıdır (Kempes ve diğerleri, 2005). Gerek engellenme ile ortaya çıksın gerekse de sosyal öğrenme ya da davranışın beklenen sonucuna göre değişsin saldırganlık kuramlara göre; kökeni açısından, kişinin kendisi tarafından mı yoksa ortamsal faktörler tarafından mı yapıldığı, kontrol edilebilir bir davranış olup olmadığına göre değişmektedir. Saldırganlığın en basit ve oldukça kabul gören tanımlarından birisi, öğrenme ya da davranışçı yaklaşım açısından yapılan tanımdır. Buna göre, bir davranış başkasına zarar veriyorsa saldırgan davranış olarak nitelendirilir. Duygusal

tanımlara göre saldırganlık, öfke duygusunun yol açtığı bir davranıştır. Gündüsel tanımlara göre bir davranışın saldırgan nitelikte olup olmadığını niyet belirler (Erkuş, 1994).

Alanyazın incelendiğinde bu kavram ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok çocukluk (Örn; Akçay ve Özcebe, 2012; Ceyhun, 2017; Donat Bacıoğlu ve Özdemir, 2012; Gültekin, 2008; Kempes ve diğerleri, 2005; Mutluoğlu ve Bulut Serin, 2010; Ostrov ve Keating, 2004; Sayın, 2014; Tackett ve Ostrov, 2010) ve ergenlik (Örn; Aydın ve Akgün, 2014; Barry ve Lochman, 2004; Bolat Karataş, 2002; Cenkseven, 2003; Çolakoğlu ve Solak, 2014; Kaplan ve Aksel, 2013; Karataş, 2002; Karataş, 2008a,b; Karataş, 2009a,b,c; Karataş ve Gökçakan, 2009a,b; Karataş ve Yavuzer, 2016; Larson, 2010; Marcus, 2007; Pekince, 2012; Yavuzer, 2011; Yavuzer, 2013; Yavuzer ve Karataş, 2013; Yavuzer, Karataş, Çivilidağ ve Gündoğdu, 2014) dönemlerini kapsamaktadır. Beliren yetişkinlik döneminde yapılan alanyazın incelemesinde saldırganlık çokça araştırılmış olmasına karşın çok sınırlı değişkenler açısından incelenmiş demografik ve kişisel değişkenler açısından risk faktörleri kapsamlı olarak ele alınmamıştır. Alanyazında ele alınan bu değişkenlerin internet bağımlılığı (Şahin, 2014), müzik tercihleri (Yağışan, 2013), kişilerarası problem çözme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları, iletişim becerileri, empati (Hasta ve Güler, 2013; Koç ve Büyükgöze Kavas, 2015), romantik ilişkilerde irasyonal inançlar (Gündoğdu, Yavuzer ve Karataş, 2018), kimlik gelişimi, benlik saygısı, düşük benlik kontrolü (Morsünbül, 2015; Tiedemann, 2017), yetişkin bağlanma, ana baba tutumu, riskli davranışlar (Rabinovitch, 2016; Tiedemann, 2017), okul uyumsuzluğu, çocukluk sıkıntıları ve saldırgan antisosyal davranışlar (Wallinius ve diğerleri, 2016), düşmanlık, normatif inançlar (Bailey ve Ostrov, 2008), kişilik bozuklukları (Ostrov ve Houston, 2008), öfke (Guerra ve White, 2017), çocukluk yıllarında ebeveynler arasında yaşanan şiddete maruz kalma (Gözün Kahraman ve Kurt, 2013), cinsiyet (Camadan ve Yazıcı, 2017; Guerra ve White, 2017; Gündoğdu ve diğerleri, 2018; Hasta ve Güler, 2013; Morsünbül, 2015; Moroschan, Hurd ve Nicoladis, 2009; Shaban ve Kumar, 2016; Verona, Sadeh, Case, Reed ve Bhattacharjee, 2008), sınıf düzeyi, ana-baba tutumu, üniversiteye gelmeden yaşanan yer, ekonomik düzey (Camadan ve Yazıcı, 2017), yaş, spor yaşı ve sporda elde edilen derece (Ersoy, Tazegül ve Sancaklı, 2012) olduğu görülmektedir.

Bu çalışma beliren yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarını alanyazında bulunan sınırlı demografik değişkenlerle değil birçok demografik, kişisel ve ailesel özellikler açısından incelemeye odaklanmış bir risk faktörü belirleme çalışmasıdır. Bu çalışma ile beliren yetişkinlik döneminde bulunan üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarında hangi değişkenlerin önemli olduğu belirlenerek, geleceğe adım atacak gençlerin öfke ya da saldırganlıklarıyla daha sağlıklı başetmelerinde onlara yol gösterici olacaktır. Ayrıca bu çalışma beliren yetişkinler üzerinde alanda bulunan sınırlı sayıdaki saldırganlık çalışmalarına destek olarak bilgi birikimine katkı sağlayacaktır. Bu çalışma bir risk faktörü belirleme çalışması olduğu için çalışmanın sonuçlarının beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencileri üzerinde saldırganlığı azaltma çalışmalarına da yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, beliren yetişkinlikte saldırganlıkla ilişkili olabilecek kişisel ve ailesel risk faktörlerini belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde, “Beliren yetişkinlikte saldırganlık cinsiyete, kronik sağlık sorunlarına, yaşam zorluklarına (fiziksel, psikolojik travma), psikolojik yardım almaya, ailesel özelliklere (anne ve baba öğrenim düzeyi, anne-baba tutumları, ekonomik durum, aile bütünlüğü), ilişkilere (aile içi, arkadaşlık, duygusal), alışkanlıklara (sosyal medya kullanım süresi, sigara kullanma) ve kendini tanımlama şekline göre farklılık göstermekte midir?” sorularına yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Beliren yetişkinlik dönemindeki saldırganlıkla ilişkili olabilecek risk faktörlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma genel tarama modellerinden betimsel bir çalışmadır.

Çalışma grubu

Çalışma 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde orta Anadolu’da bir üniversitede okuyan yaşları 18 ile 29 arasında değişen yaş ortalamaları 22.03 olan 317 kadın 92 erkek toplam 409 beliren yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama araçları

Çalışmada KAR-YA Saldırganlık Ölçeği ve araştırmacılar tarafından geliştirilen bilgi formu kullanılmıştır.

KAR-YA Saldırganlık Ölçeği: Karataş ve Yavuzer (2016) tarafından geliştirilen KAR-YA Saldırganlık Ölçeğinin psikometrik özellikleri için madde analizi, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağıntılı geçerlik, iç tutarlık katsayısı, split-half test yarılama yöntemi ve test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda fiziksel saldırganlık (1,2,3,4,5,6,8), düşmanlık (17,18,19,20,21,22,23), öfke (7,13,14,15,16) ve sözel saldırganlık (9,10,11,12) olarak adlandırılan 23 maddeden oluşan dört faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekten toplam puan alınabilir. Dört faktörün toplam varyansı açıklama oranı %51.71’dir. Ölçeğin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı tüm ölçek için 0.92, split-half test yarılama katsayısı her iki yarı için 0.80, test tekrar test güvenilirliği katsayısı 0.86 olarak hesaplanmıştır. Farklı bir örneklem üzerinde yapılan Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları da ölçeğin dört faktörlü yapısını doğrulamıştır ($X^2=543.52$, $X^2/df=2.426$, $p=0.000$, $NFI=0.94$, $NNFI=0.96$, $RFI=0.93$, $CFI=0.96$, $GFI=0.86$, $AGFI=0.83$, $RMR=0.09$, $SRMR=0.06$, $IFI=0.96$, $RMSEA=0.07$). Bu çalışmanın verilerinde Cronbach Alpha Katsayısı sırası ile toplam puan için 0.92, fiziksel saldırganlık için 0.90, düşmanlık için 0.91, öfke için 0.93 ve sözel saldırganlık için 0.92 olarak bulunmuştur.

Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen bilgi formunda cinsiyet, sigara içip içmeme, sorunlarını diğerleri ile kolaylıkla paylaşıp paylaşmama, sorunları ile kolay baş edip baş edememe, psikolojik travma yaşama durumu, fiziksel travma yaşama durumu, psikolojik yardım arayıp aramama, anne-babadan şiddet görüp görmeme, duygusal ilişki yaşayıp yaşamama, kolay arkadaş edinip edinmeme, çok arkadaşı olup olmama, anne baba tutumları, aile yapısı, aile ilişkileri, kendilerini tanımlama durumları, sosyal medya kullanım saatleri kapalı uçlu soru şeklinde verilmiş ve katılımcılardan bu değişkenlerin her birisinden sadece bir seçenek işaretlemeleri istenmiştir.

Verilerin analizi

Verilere önce normallik testi yapılmış ve veriler normal dağıldığı için parametrik testler kullanılmasına karar verilmiştir. Verilerin analizinde iki düzeyli değişkenlerde bağımsız gruplar t testi, üç ve daha fazla düzeyli değişkenlerde ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Etki büyüklükleri eta-kare (η^2) ve Cohen’in d indeksi ile hesaplanmıştır. Cohen (1988) d’nin yorumu için belli kesme noktaları belirlemiştir: Etki büyüklükleri $d= .02$ ’de “küçük”, $d= .05$ ’te “orta” ve $d= .08$ olduğunda ise “büyük” olarak gruplanmıştır (akt. Erkuş 2005)

Bulgular

Cinsiyete ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları cinsiyet açısından incelenmiş ve sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Bulgular, beliren yetişkinlerin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanları arasında cinsiyete göre anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Etki büyüklükleri incelendiğinde cinsiyet değişkeninin FS üzerinde büyük, TS üzerinde orta, Ö ve SS üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek beliren yetişkinlerin düşmanlık puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bulgulara dayanarak erkeklerin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu, kadın ve erkeklerin düşmanlık puanlarının ise değişmediği söylenebilir (Tablo 1).

Tablo 1.

Beliren Yetişkinlerin Cinsiyetine Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Cinsiyet		t ₍₄₀₇₎	Etki büyüklüğü
	Kadın (n=317)	Erkek (n=92)		
	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	44.78±12.64	52.19±13.61	-4.86*	0.48
FS	11.31±3.93	15.64±4.16	-9.15*	0.91
D	14.29±5.02	15.10±5.05	-1.35	
Ö	10.41±3.91	11.35±3.98	-2.03**	0.20
SS	8.76±3.01	10.08±3.07	-3.68*	0.36

*p<0.01, **p<0.05

TS: Toplam Saldırganlık, FS: Fiziksel Saldırganlık, D: Düşmanlık, Ö: Öfke, SS: Sözel Saldırganlık

Kronik sağlık sorunlarına ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları kronik bir hastalığı olup olmama durumlarına göre incelenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur

Tablo 2.

Üniversite Öğrencilerinin Kronik Hastalıkları Olup Olmamasına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Kronik Hastalık		t ₍₄₀₇₎
	Yok (n=361)	Var (n=48)	
	Ort±Ss	Ort±Ss	
TS	46.23±13.27	48.10±12.81	-0.92
FS	12.27±4.39	12.37±4.27	-0.14
D	14.39±5.01	15.14±5.25	-0.97
Ö	10.54±4.01	11.25±3.38	-1.17
SS	9.02±3.09	9.33±2.94	-0.65

Bulgular öğrencilerin kronik hastalığı olup olmama durumuna göre saldırganlık puanlarının farklılaşmadığını göstermektedir. Bulgulara dayanarak kronik hastalığı olan ve olmayanların toplamda ve tüm alt boyutlarda saldırganlık puanlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir (Tablo 2).

Yaşam zorlukları ve psikolojik yardım almaya ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları psikolojik ve fiziksel travma yaşayıp yaşamama, sorunlar ile kolaylıkla baş edip edememe, psikolojik yardım alıp almama durumuna göre incelenmiş ve sonuçlar sırasıyla Tablo 3 ve 4’de sunulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde, beliren yetişkinlerin psikolojik travma yaşayıp yaşamamalarına göre toplam saldırganlık ve tüm alt ölçek puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı, fiziksel travma yaşayıp yaşamadıklarına göre ise saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Bulgulara göre, psikolojik travma yaşayanların yaşamayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu, fiziksel travma yaşayanların ve yaşamayanların saldırganlık puanlarının ise değişmediği söylenebilir. Etki büyüklükleri incelendiğinde psikolojik travma yaşama durumunun tüm alt ölçeklerde ve toplam saldırganlık puanında küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.

Beliren Yetişkinlerin Psikolojik ve Fiziksel Travma Yaşamalarına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Psikolojik Travma Yaşama			Fiziksel Travma Yaşama			t ₍₄₀₇₎
	Hayır _(n=293)	Evet _(n=116)	t ₍₄₀₇₎	d	Hayır _(n=328)	Evet _(n=81)	
	Ort±Ss	Ort±Ss		Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	45.03±12.84	50.04±13.53	-3.50*	0.35	45.96±12.90	48.43±14.31	-1.50
FS	11.99±4.40	13.03±4.23	-2.17**	0.21	12.12±4.28	12.95±4.67	-1.52
D	14.01±4.88	15.65±5.23	-2.99*	0.29	14.34±5.07	15.02±4.90	-1.08
Ö	10.20±3.90	11.67±3.88	-3.42*	0.34	10.46±3.78	11.24±4.53	-1.59
SS	8.81±2.91	9.68±3.37	-2.58*	0.25	9.02±3.04	9.20±3.20	-0.48

*p<0.01, **p<0.05

Tablo 4.

Beliren Yetişkinlerin Sorunla Kolaylıkla Baş Edip Etmemelerine ve Psikolojik Yardım Alıp Almamalarına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Sorunla Kolaylıkla Baş Etme			Psikolojik Yardım Alma			Etki büyüklüğü d
	Hayır _(n=127)	Evet _(n=281)	t ₍₄₀₆₎	d	Hayır _(n=331)	Evet _(n=78)	
	Ort±Ss	Ort±Ss		Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	48.35±13.54	45.55±13.00	1.98**	0.19	45.87±13.31	48.92±12.58	-1.83
FS	12.53±4.24	12.16±4.43	0.79		12.20±4.43	12.65±4.12	-0.81
D	15.46±5.43	14.03±4.80	2.66*	0.26	14.28±5.03	15.32±5.00	-1.63
Ö	11.25±4.16	10.33±3.82	2.19**	0.21	10.48±3.96	11.19±3.84	-1.41
SS	9.10±3.08	9.02±3.06	0.23		8.89±3.04	9.75±3.13	-2.23**

*p<0.01, **p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin sorunla kolaylıkla baş edip etmeme durumlarına göre saldırganlık toplam, düşmanlık ve öfke puanlarının farklılaştığı görülmektedir. Etki büyüklükleri incelendiğinde sorunla kolaylıkla baş etme değişkeninin TS, D ve Ö üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Psikolojik yardım alıp almama durumlarına göre ise sözel saldırganlık puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bulgulara dayanarak sorunları ile kolaylıkla baş edemediklerini ifade edenlerin saldırganlık toplam, düşmanlık ve öfke puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu, psikolojik yardım alanların sözel saldırganlık puanlarının psikolojik yardım almayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Etki büyüklükleri incelendiğinde psikolojik yardım alma değişkeninin SS üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Ailesel özelliklere ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları anne ve baba öğrenim düzeyi, ekonomik durum, anne-baba tutumları ve aile bütünlüğüne göre incelenmiş, sonuçlar sırasıyla Tablo 5 ve 6'da sunulmuştur.

Tablo 5'deki bulgular, beliren yetişkinlerin anne öğrenim düzeylerine göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığını, baba öğrenim düzeylerine göre ise saldırganlık toplam ve fiziksel saldırganlık puanlarında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Farkın kaynağı Scheffe Testi ile incelenmiş ve babası üniversite mezunu olanların ortaokul mezunlarına göre saldırganlık toplam puanlarının, babası ilkököl mezunu olanların ortaokul mezunu olanlara göre fiziksel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Etki büyüklüğü incelendiğinde baba eğitim durumunun TS ve FS'nin %2'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 5.

Beliren Yetişkinlerin Anne ve Baba Öğrenim Düzeylerine ve Ekonomik Durumlarına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Öğrenim Düzeyleri				F ₍₄₀₅₎	Eta-kare η ²
		İlkokul (n=160)	Ortaokul (n=71)	Lise (n=104)	Üniversite (n=74)		
		Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss		
Anne	TS	46.05±12.32	47.15±14.45	46.72±13.92	48.78±12.04	0.38	
	FS	12.28±4.33	12.23±4.41	12.42±4.77	12.22±3.88	0.24	
	D	14.37±4.82	15.02±5.42	14.08±5.52	15.74±5.30	0.87	
	Ö	10.49±3.96	10.60±3.94	11.06±4.11	11.00±3.50	0.44	
	SS	8.92±3.07	9.30±3.34	9.17±3.03	9.83±2.67	0.79	
Baba	TS	47.38±13.99	42.90±11.65	45.78±12.67	48.79±13.18	2.87**	0.02
	FS	12.70±4.57	10.97±3.45	12.19±4.57	12.80±4.28	3.01**	0.02
	D	14.77±5.23	13.69±4.43	13.88±4.61	15.47±5.58	2.23	
	Ö	10.85±4.21	9.59±3.63	10.83±3.79	10.86±3.79	2.08	
	SS	9.06±3.14	8.68±3.04	8.89±2.98	9.66±3.09	1.42	
		Ekonomik Durum			F ₍₄₀₆₎	Eta-kare η ²	
		Düşük (n=44)	Orta (n=317)	Yüksek (n=48)			
		Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss			
	TS	47.14±13.41	45.29±12.94	53.52±12.92	8.44*	0.03	
	FS	12.07±4.03	12.12±4.43	13.58±4.19	2.40		
	D	15.30±4.82	13.93±4.92	17.38±5.04	10.88*	0.05	
	Ö	10.59±3.93	10.37±3.94	12.31±3.70	5.14*	0.02	
	SS	9.18±3.42	8.86±2.95	10.25±3.34	4.33**	0.02	

*p<0.01, **p<0.05

Bulgular incelendiğinde, beliren yetişkinlerin ekonomik düzeylerine göre saldırganlık toplam, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık puan ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Farkın kaynağı Scheffe Testi ile incelenmiş ve yüksek ekonomik düzeye sahip öğrencilerin, orta ve düşük ekonomik düzeye sahip öğrencilere göre saldırganlık toplam, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 5). Etki büyüklükleri incelendiğinde ekonomik düzeyin saldırganlığın alt boyutlarını %2 ile %5 oranında açıkladığı görülmektedir.

Bulgular, beliren yetişkinlerin anne-baba tutumlarına göre saldırganlık toplam, düşmanlık ve öfke puan ortalamalarında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Farkın kaynağı Scheffe Testi ile incelenmiş ve ana baba tutumunu gevşek olarak belirtenlerin, ana baba tutumunu mükemmeliyetçi ve demokratik olarak belirtenlere göre saldırganlık toplam puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Düşmanlık puan ortalamaları incelendiğinde ise ana baba tutumunu gevşek olarak belirtenlerin, ana baba tutumunu mükemmeliyetçi, otoriter ve demokratik olarak belirtenlere göre daha yüksek düşmanlık puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Öfke puanlarındaki farklılık ise ana baba tutumunu tutarsız olarak belirtenlerin, demokratik olarak belirtenlere göre daha yüksek olduğu şeklindedir (Tablo 6). Etki büyüklüğü incelendiğinde anne-baba tutumlarının TS, D ve Ö'nin %4'ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 6, beliren yetişkinlerin aile bütünlüğü açısından düşmanlık puan ortalamalarında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Farkın kaynağı Scheffe Testi ile incelenmiş ve babası vefat edenlerin düşmanlık puan ortalamalarının, ailesi birlikte ve parçalanmış olanlara göre daha

yüksek olduğu bulunmuştur. Etki büyüklüğü incelendiğinde aile bütünlüğü değişkeninin D'nin %2'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 6.

Beliren Yetişkinlerin Anne-Baba Tutumlarına ve Aile Bütünlüğüne Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Anne-Baba Tutumları						F ₍₄₀₃₎	Eta-kare η ²
	Mükemme liyetçi (n=51)	Gevşek (n=25)	Otoriter (n=106)	İlgisiz (n=23)	Tutarsız (n=24)	Demokratik (n=180)		
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	44.92±12.77	55.73±10.68	47.24±13.75	49.23±13.29	51.95±13.13	44.54±12.70	3.82*	0.04
FS	11.64±3.98	14.31±4.11	12.56±4.57	12.76±4.02	12.85±4.62	11.96±4.33	1.44	
D	13.94±5.02	18.15±4.91	14.61±5.07	15.53±6.00	16.85±5.18	13.80±4.73	3.99*	0.04
Ö	10.54±3.96	12.63±2.98	10.97±4.23	11.07±3.90	12.52±4.10	9.94±3.67	3.36*	0.04
SS	8.78±3.25	10.63±2.58	9.08±2.90	9.84±3.60	9.71±3.11	8.82±3.11	1.65	

	Aile bütünlüğü			F ₍₄₀₆₎	Eta-kare η ²
	Parçalanmış (n=33)	Birlikte (n=353)	Baba vefat etmiş (n=23)		
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	48.21±12.25	46.12±13.16	46.70±14.61	2.04	
FS	13.15±4.10	12.17±4.37	12.35±4.57	1.37	
D	14.18±4.73	14.41±4.99	14.65±5.41	3.71**	0.02
Ö	11.06±3.51	10.56±3.99	10.55±3.89	0.52	
SS	9.81±3.15	8.97±3.06	9.15±2.94	1.04	

*p< 0.01, **p< 0.05

İlişkilere (aile içi, arkadaşlık, duygusal) yönelik bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları anneden ve babadan şiddet görüp görmeme, aile içi ilişkilerini tanımlama, kolay arkadaş edinip edinememe, çok arkadaşı olup olmama, duygusal ilişki yaşayıp yaşamama durumuna göre incelenmiş ve sonuçlar sırasıyla Tablo 7 ve 8'de sunulmuştur.

Tablo 7.

Beliren Yetişkinlerin Anneden ve Babadan Şiddet Görmeye Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Anneden şiddet görme		t ₍₄₀₇₎	d	Babadan şiddet görme		t ₍₄₀₆₎	Etki büyüklüğü d
	Hayır(n=333)	Evet(n=76)			Hayır(n=334)	Evet(n=74)		
	Ort±Ss	Ort±Ss			Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	45.42±12.82	50.98±14.05	-3.35*	0.33	45.07±12.91	52.58±12.94	-4.52*	0.45
FS	11.92±4.25	13.89±4.55	-3.59*	0.35	11.78±4.20	14.60±4.40	-5.17*	0.51
D	14.26±4.95	15.42±5.34	-1.80		14.13±4.99	15.95±4.97	-2.83*	0.28
Ö	10.39±3.91	11.61±3.94	-2.45**	0.24	10.37±4.00	11.70±3.47	-2.64*	0.26
SS	8.83±3.01	10.05±3.17	-3.14*	0.31	8.77±3.08	10.31±2.72	-3.94*	0.39

	Aile içi ilişkilerini tanımlama				F ₍₄₀₅₎
	Kötü (n=31)	Orta (n=66)	İyi (n=150)	Çok iyi (n=162)	
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	
TS	42.12±23.45	48.03±11.66	47.50±12.84	44.90±13.50	1.72
FS	11.75±5.94	12.33±4.12	12.41±4.21	12.16±4.59	0.13
D	14.50±8.84	15.15±4.77	14.92±4.82	13.73±5.09	2.04
Ö	8.62±5.15	11.36±3.63	10.83±3.97	10.19±3.92	2.27
SS	7.25±4.09	9.18±3.01	9.34±2.99	8.80±3.10	1.83

*p< 0.01, **p< 0.05

Tablo 7 incelendiğinde düşmanlık alt ölçek puanları dışında öğrencilerin anneden şiddet görüp görmemelerine göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Etki büyüklükleri incelendiğinde anneden şiddet görme değişkeninin TS, FS, Ö ve SS üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin babadan şiddet görüp görmemelerine göre toplam saldırganlık ve tüm alt ölçek puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Etki büyüklükleri incelendiğinde babadan şiddet görme değişkeninin TS ve FS üzerinde orta, D, Ö ve SS üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre anneden şiddet görenlerin düşmanlık alt ölçek puanları dışında saldırganlık puan ortalamalarının, babadan şiddet görenlerin ise toplam saldırganlık ve tüm alt ölçek puan ortalamalarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin aile içi ilişkilerinin tanımlamalarına göre saldırganlık puan ortalamalarının farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 8.

Beliren Yetişkinlerin Kolay Arkadaş Edinip Edinmemelerine ve Çok Arkadaşının Olup Olmamasına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonuçları

	Kolay arkadaş edinme			Çok arkadaşı olması		
	Hayır _(n=127) Ort±Ss	Evet _(n=282) Ort±Ss	t ₍₄₀₇₎	Hayır _(n=174) Ort±Ss	Evet _(n=235) Ort±Ss	t ₍₄₀₇₎
TS	47.17±13.14	46.13±13.26	0.74	47.09±12.91	45.98±13.45	0.84
FS	12.30±4.40	12.28±4.37	0.06	12.12±4.06	12.40±4.59	-0.64
D	14.84±4.78	14.31±5.14	0.97	14.88±5.04	14.18±5.02	1.40
Ö	10.90±4.01	10.49±3.91	0.97	11.01±4.04	10.33±3.85	1.72
SS	9.11±3.10	9.03±3.06	0.25	9.06±3.03	9.05±3.11	0.04

	Duygusal İlişki Yaşama		t ₍₄₀₃₎	Etki büyüklüğü d
	Hayır _(n=134)	Evet _(n=271)		
	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	43.33±12.68	47.91±13.28	-3.32*	0.33
FS	11.57±3.82	12.63±4.59	-2.31**	0.23
D	13.79±5.00	14.78±5.04	-1.86	
Ö	9.65±3.89	11.08±3.91	-3.45*	0.34
SS	8.30±2.88	9.41±3.11	-3.45*	0.34

*p< 0.01, **p< 0.05

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin kolay arkadaş edinip edinmemelerine ve çok arkadaşı olup olmamasına göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Duygusal ilişki yaşama durumunda ise beliren yetişkinlerin saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarında farklılık olduğu bulunmuştur. Etki büyüklükleri incelendiğinde duygusal ilişki yaşama değişkeninin TS, FS, Ö ve SS üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre duygusal ilişki yaşayanların yaşamayanlara göre saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Alışkanlıklara ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları sosyal medya kullanım sürelerine ve sigara kullanma durumlarına göre incelenmiş ve sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9.

Beliren Yetişkinlerin Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve Sigara Kullanımlarına Göre Yapılan t Testi Sonuçları

	Sosyal Medya Kullanım Süresi				F ₍₄₀₅₎	Eta-kare η ²
	0-1 saat (n=98)	2-3 saat (n=174)	4-5 saat(n=99)	6 saat ve daha fazla (n=38)		
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	45.40±13.56	45.59±12.85	46.52±12.75	52.92±13.87	3.55**	0.02
FS	12.96±4.87	11.97±4.27	11.71±3.83	13.47±4.50	2.61	
D	13.67±4.85	14.33±4.86	14.75±5.13	16.50±5.57	3.06**	0.02
Ö	10.20±4.06	10.31±3.59	10.76±4.09	12.73±4.25	4.51*	0.03
SS	8.56±2.97	8.96±3.06	9.28±2.86	10.21±3.64	2.90**	0.02

	Sigara Kullanımı		t ₍₄₀₅₎	Etki büyüklüğü d
	Hayır _(n=345)	Evet _(n=62)		
	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	45.60±12.72	50.69±14.97	-2.82*	0.28
FS	12.01±4.28	13.77±4.60	-2.93*	0.29
D	14.21±4.78	15.83±6.17	-2.34**	0.23
Ö	10.42±3.91	11.45±3.76	-1.91	
SS	8.94±3.00	9.62±3.40	-1.62	

*p< 0.01, **p< 0.05

Tablo 9'daki bulgular incelendiğinde beliren yetişkinlerin sosyal medya kullanımına göre saldırganlık toplam, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık alt ölçek puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın kaynağını incelemek için yapılan Scheffe Testi sonucunda saldırganlık toplam puan ortalamasında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat ve iki-üç saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Düşmanlık puan ortalamalarında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Öfke puan ortalamasında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat, iki-üç saat ve dört-beş saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Sözel saldırganlık alt ölçek puan ortalamalarında ise altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur (Tablo 9). Etki büyüklükleri incelendiğinde sosyal medya kullanım süresi değişkeninin saldırganlığın alt boyutlarını %2 ile %3 oranında açıkladığı görülmektedir.

Analiz sonucunda sigara kullanma durumlarına göre saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık ve düşmanlık puanlarının farklılaştığı bulunmuştur. Etki büyüklükleri incelendiğinde sigara kullanımı değişkeninin TS, FS, ve D üzerinde küçük büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bulgulara dayanarak sigara kullananların toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık ve düşmanlık puanlarının sigara kullanmayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir (Tablo 9).

Kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgular

Beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları kendilerini tanımlama durumuna göre incelenmiş ve sonuçlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10.

Üniversite Öğrencilerinin Kendilerini Tanımlamalarına Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kendilerini nasıl tanımladıkları					F ₍₄₀₄₎	Eta-kare η ²
	İçe Dönük (n=83)	Dışa Dönük (n=113)	Duygusal (n=134)	Mükemmeliyetçi (n=49)	Vurdumduymaz (n=30)		
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss		
TS	47.84±13.51	45.99±13.00	44.99±12.51	46.20±13.61	51.30±14.94	1.69	
FS	12.53±4.49	12.30±4.32	11.76±4.04	11.77±4.51	14.73±4.85	3.12*	0.02
D	15.46±5.00	13.99±4.99	14.05±4.93	14.51±4.86	15.43±5.76	1.57	
Ö	10.85±4.11	10.53±4.25	10.44±3.43	10.63±4.30	11.10±4.02	0.26	
SS	8.98±3.16	9.15±2.98	8.72±3.08	9.28±2.95	10.03±3.25	1.26	

*p<0.05

Tablo 10 incelendiğinde öğrencilerin kendilerini tanımlama durumları açısından fiziksel saldırganlık alt ölçek puan ortalamasının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın kaynağını incelemek için yapılan Scheffe Testi sonucunda kendisini vurdumduymaz olarak tanımlayanların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının mükemmeliyetçi ve duygusal olarak tanımlayanlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Etki büyüklüğü incelendiğinde kendini tanımlama değişkeninin FS'nin %2'sini açıkladığı görülmektedir.

Tartışma

Bu çalışmanın amacı, beliren yetişkinlikte saldırganlıkla ilişkili olabilecek kişisel ve ailesel risk faktörlerini belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde, “beliren yetişkinlikte saldırganlık cinsiyete, kronik sağlık sorunlarına, yaşam zorluklarına (fiziksel, psikolojik travma), psikolojik yardım almaya, ailesel özellikler (anne ve baba öğrenim düzeyi, anne-baba tutumları, ekonomik durum, aile bütünlüğü), ilişkilere (aile içi, arkadaşlık, duygusal), alışkanlıklara (sosyal medya kullanım süresi, sigara kullanma) ve kendini tanımlama şekline göre farklılık göstermekte midir?” sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmada birçok sonuç elde edilmiştir. Bu sonuçlara ilişkin tartışma bulgularında verilen sıra ve gruplandırma doğrultusunda yapılarak aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyete ilişkin tartışma: Erkeklerin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kadın ve erkek beliren yetişkinlerin düşmanlık puanları arasında ise anlamlı fark bulunmamıştır. Biyolojik temelli kuramlar, erkeklerde daha yüksek düzeyde bulunan ve erkeklik hormonu olarak adlandırılan testosteron hormonunun erkeklerin saldırganlık eğilimlerini artırdığını belirtmektedirler (Aronson, Wilson ve Akert, 1999). Saldırganlıkla ilgili cinsiyetler arası farklılık aynı zamanda toplumsal cinsiyet bağlamında da incelenebilir. Bu bulgu erkeklerin çocukluk yıllarından beri sokakta, günlük yaşamda oyun oynarken ya da kendilerini ifade ederken küfürlü dile alışmalarından ve gerek oyunlarında gerekse günlük yaşamda kaba hareketlerinin toplum tarafından desteklenmesinden ya da daha hoşgörülü davranılmasından kaynaklanıyor olabilir. Erkekler toplumun bakış açısı düşünüldüğünde ataerkil toplumlarda erkeğin kadından özellikle toplumsal cinsiyet rolleri açısından daha farklı görüldüğüne şahit olabiliriz. Örneğin “Erkekler ağlamaz.”, “Elin armut mu topluyordu, erkek adamsın bir tane vuramadın mı?”, “Şikayet etme, sen de ona vursaydın.” şeklindeki söylemler erkeklerde saldırganlığı artırıcı faktör olarak karşımıza çıkabilir. Ayrıca kadınların saldırganlık puanlarının düşük olmasını da yine toplumsal faktörlere bağlayabiliriz. Örneğin “Kız çocuğu uslu olur.”, “Kız çocuğusun yerinde dur.”, “Elinin hamuruyla erkek işine karışma.” şeklindeki söylemler kızların kendilerini daha geriye çekmelerine ve toplum tarafından kabul edilebilecek davranışlar göstermelerine sebep olmuş olabilir. Düşmanlık puanlarında farklılığın olmaması ise benzer kültürde yaşamalarından, yaş olarak bakıldığında ise üniversite eğitimi yıllarına denk gelmesinden kaynaklanabileceği gibi fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlıkta ortaya

çıkan farktan da etkilenmiş olabilir. Çünkü erkekler düşmanlık biriktirmeyerek, sanki olması gereken doğru davranış buymuş gibi saldırganlık göstermiş olabilirler ve bu durum da düşmanlık puanlarında fark çıkmamasına sebep olmuş olabilir. Alanyazın incelendiğinde çalışmanın bu bulgusunun Camadan ve Yazıcı (2017), Erden (2007), Gündoğdu ve diğerleri, 2018, Hasta ve Güler (2013), Gözün Kahraman ve Kurt (2013), Kul Uçtu ve Karahan (2016), Moroschan ve diğerleri (2009), Verona ve diğerlerinin (2008) çalışmaları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmalarda beliren yetişkinlik dönemindeki erkeklerin saldırganlık puanlarının kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Alanyazında beliren yetişkinlik dönemindeki erkeklerin saldırganlığını yüksek bulan çalışmalar olduğu gibi beliren yetişkinlerde saldırganlık ile cinsiyetin ilişkili olmadığını ya da saldırganlık puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Morsünbül, 2015; Shaban ve Kumar, 2016).

Kronik sağlık sorunlarına ilişkin tartışma: Beliren yetişkinlerin kronik hastalığı olup olmama durumuna göre saldırganlık puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Bu bulgu kronik sağlık sorunları ile zor bir süreç geçiren beliren yetişkinlerin kendilerini diğerleri ile iletişimde sınırlamış olmalarından ya da bu durumu uzun sürdüğü için kabullenmiş olmalarından kaynaklanabilir. Kronik hastalıklar ve tedavisi, bireyin yaşam tarzında değişikliklere neden olduğundan yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Yaşamı destekleyen birçok teknolojik gelişmenin, yeni ilaçların, alternatif tedavi ve bakım yaklaşımlarının sağlık hizmetlerinde kullanılması sonucu yaşamı korumak, yaşam süresini uzatmak mümkün olurken, bu gelişmelerin yaşama olumlu ya da olumsuz etkilerinin kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekliliği daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ölçümleri, bireylerin kendilerini nasıl hissettiklerini, günlük yaşam aktivitelerini nasıl yaptıklarını, hastalık durumu ve hastalığın tedavisinden nasıl etkilendiklerini, bireyin bakış açısıyla değerlendirme olanağı vermektedir (Durualp, Kara, Yılmaz ve Alaybeyoğlu, 2010). Her ne kadar kronik hastalığı olan beliren yetişkinlerin saldırganlık puanları farklılaşmasa da zor olan bu süreçte yaşam kalitesi çalışmaları, tıbbın gelişmiş olması ve bu bireylerin psikolojik açıdan destek alabilmeleri de bu farklılaşmamayı etkilemiş olabilir. Ayrıca alanyazında kronik hastalıkların bir takım duygusal tepkiler ve davranış bozukluklarına neden olabileceğini gösteren çalışmalar olduğu görülmektedir (Gortmaker, Walker, Weitzman ve Sobol, 1990; Gökler, 1999; Newacheck, McManus ve Fox, 1991). Bu çalışmaların birisinde kronik hastalıkların bireyin bilişsel ve duygusal gelişimi üzerinde kalıcı izler bırakabileceği vurgulanırken, kronik hastalığa ilişkin ortaya çıkan duygusal tepkiler arasında yalnızlık, ayrılık, izolasyon, üzüntü, kaygı, gelecek korkusu, çaresizlik, depresyon, öfke ve ölüm korkusunun en önde gelen tepkiler olduğu belirtilmiştir (Gökler, 1999). Diğer çalışmalarda ise kronik rahatsızlıkları olanların saldırganlık gösterdikleri ayrıca %35'den fazlasının davranış problemleri deneyimlediği vurgulanmıştır (Gortmaker ve diğerleri, 1990; Newacheck ve diğerleri, 1991).

Yaşam zorlukları ve psikolojik yardım almaya ilişkin tartışma: Beliren yetişkinlerin psikolojik travma yaşayanların yaşamayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Fiziksel travma yaşayıp yaşamadıklarına göre ise saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Psikolojik travma genel olarak incelendiğinde bir bireyin psikolojik olarak yoğun olaylar yaşaması ve bu yaşantılardan çok fazla etkilenecek psikolojik ya da davranışsal belirtiler göstermesidir. Beliren yetişkinlerde ortaya çıkan bu bulgu da psikolojik travmanın kişinin yaşamında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Travma kavramı bireyin ruhsal ve bedensel varlığını çok değişik biçimlerde sarsan, inciten, yaralayan her türlü olayı adlandırmak için kullanılmaktadır. Bu kavramı inceleyen çalışmalara bakıldığında genellikle fiziksel travma ele alınmış fakat psikolojik travma göz ardı edilmiştir. Son yıllarda psikolojik travmanın insanlık tarihi kadar eski olduğunu gösteren ve ister fiziksel olsun ister psikolojik travma olsun verilen tepkinin kişilik özelliklerinden etkilendiğini gösteren çalışmalar dikkat çekmektedir (Kokurcan ve Özsan, 2012; Özen, 2017). Alanyazın incelendiğinde stres karşısındaki ilk yanıt olan uyarılmışlık hali, travma sonrası stres bozukluğunun en yaygın

görülen belirti kümesidir. Bu bağlamda tetikte olma hali, iritabilite, öfke patlamaları ve aşırı irkilme tepkisi gösterme önde gelen belirtilerdir. Bu belirtiler aşırı öfkeli, saldırganlık şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Ayrıca stres bozukluğu yaşayan bireylerde öfke ve saldırganlık belirtilerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Bolu, Pan, Günay, Öznur, Aydemir ve Erdem, 2014). Halk sağlığı için önemli olan psikolojik travmanın şiddet davranışları ile ilişkisini araştıran bir çalışmada şiddetin yaygın olduğu kentsel alanlarda çalışma yapılmış ve psikolojik travmanın şiddet davranışları ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Gillikin, Habib, Evces, Bradley, Ressler ve Sanders, 2019). Kul Uçtu ve Karahan (2016) beliren yetişkinlerde psikolojik ve fiziksel travma yaşayanların yaşamayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Ayrıca psikolojik travmanın kadınlarda ve erkeklerde şiddet davranışı ile ilişkili olduğunu saptayan çalışmalar da araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir (Gillikin ve diğerleri, 2019; Song, Singer ve Anglin 1988).

Beliren yetişkinlerin sorunları ile kolaylıkla baş edemediklerini ifade edenlerin saldırganlık toplam, düşmanlık ve öfke puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Sorun bireyin yaşamını zorlaştıran önemli etkenlerden birisidir. Her bireyin sorun karşısında verdiği tepki bir birinden farklıdır. Bazı bireyler sorunlarla kolaylıkla başedebilirken bazıları olumsuz belirti ve davranış gösterebilirler. Bu davranışlar ve belirtiler saldırganlık içerikli davranışlar ya da ifadeler olabilir. Çalışmada elde edilen bulgu da bu durumu açıklar niteliktedir. Bulguya göre sorunla kolaylıkla başedemeyenlerin saldırganlıkları daha yüksektir. Birey içerisinde sorunu biriktirerek düşmanlık ve öfke belirtisi gösterebilir. Ayrıca bu durum saldırganlık düzeylerini de arttırabilir. Alanyazın incelendiğinde yüksek düzeydeki psikolojik sıkıntının bireylerde olumsuz davranışları ve madde kullanım oranını ve şiddet davranışını arttırdığına dikkat çekilmektedir (Estrada Martínez, Caldwell, Bauermeister ve Zimmerman, 2012; Hsieh, Zimmerman, Xue, Bauermeister, Caldwell, Wang ve Hou, 2014). Yüksek düzeydeki psikolojik sıkıntı bireyin o sorunla başedemediğinde bireyi daha çok çıkmaza sokar bu durum da saldırganlık davranışını ve tepkilerini arttırabilir. Ayrıca alanyazında kişilik özellikleri ile sorunlara verilen tepkinin ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Özen, 2017). Bu durum daha dayanıklı, akılcı, yılmaz ve sebatkâr olanların sorunlarla daha sağlıklı başedebilmeleri, hassas, aceleci, kırılğan, öfkeli olanların ise sorunlarla kolaylıkla başedememe durumu yaşayabilecekleri ile açıklanabilir.

Çalışmada diğer bir bulguda psikolojik yardım alanların sözel saldırganlık puanlarının psikolojik yardım almayanlara göre daha yüksek bulunmasıdır. Psikolojik yardım alan bireylerin toplumsal değerler incelendiğinde zaman zaman psikolojik yardım aldıkları için damgalanma yaşadıkları görülmektedir. Bu damgalama bireylerde içlerinde biriktirdikleri söylenemeyen sözlerin sonucu olarak ya da duydukları olumsuz şeylere tepki olarak sözel ifadelere dönüşebilmektedir. Alanyazında psikolojik yardım alma ile duyguları ifade etme ve kendini saklama arasında ilişkileri gösteren çalışmalar olduğu gibi (Serim ve Cihangir Çankaya, 2015) psikolojik yardım alma nedeniyle sosyal damgalanma ile kendini damgalama arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Büyükgöze Kavas, Topkaya ve Gençoğlu, 2014; Topkaya, 2014; Zartaloudi ve Madianos, 2010). Ayrıca duygusal problemlerde psikolojik yardım almada sosyal ve duygusal faktörlerin öneminden ve etkisinden söz eden çalışmalar da görülmektedir (Rickwood ve Braithwaite, 1994). Bir başka çalışmada psikolojik yardım almada kendini damgalanmanın kadınlar üzerinde daha fazla etkiye sahip olabileceğini, sosyal damgalamanın ise erkekler üzerinde daha fazla etki edeceği belirtilmiştir (Gearing, MacKenzie, Ibrahim, Brewer, Batayneh ve Schwalbe, 2015). Ayrıca Gürsoy ve Gizir (2018) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım alma nedeniyle kendini damgalama ve sosyal damgalanma yaşayacaklarına yönelik algı ve inançları arttıkça, psikolojik yardım almaya yönelik olumlu tutum sergileme eğilimlerinin azaldığını belirtmişlerdir.

Ailesel özelliklere ilişkin tartışma: Beliren yetişkinlerin anne öğrenim düzeylerine göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı, baba öğrenim düzeylerine göre ise babası üniversite mezunu olanların ortaokul mezunlarına göre saldırganlık toplam puanlarının,

babası ilkököl mezunu olanların ortaokul mezunu olanlara göre fiziksel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu babaların eğitim düzeyi yükseldikçe genel saldırganlıklarının çocuklarına yansiyabileceği ve bu yansımaya da beliren yetişkinlerin saldırganlıklarının yüksek olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Genel saldırganlığın içerisinde bulunan öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlığın üniversite mezunu olan babaların çocuklarına saldırganlığı model olarak göstermelerinden ve çocukların da saldırganlığı öğrenmiş olma ihtimalinden kaynaklanmış olabilir. Dikkat çekilmesi gereken nokta toplam saldırganlık puanındaki fark sadece babası üniversite mezunu olanlar ile babası ortaokul mezunu olan beliren yetişkinlerde çıkmıştır. O yüzden bu bulguyu yorumlarken diğer eğitim düzeylerini de dikkate almak gerekir. Ayrıca ilkököl mezunu babaları olan beliren yetişkinlerin ortaokul mezunu babaları olan beliren yetişkinlere göre fiziksel saldırganlık puanı da yüksek çıkmıştır. Bu bulgu eğitim düzeyi arttığında fiziksel saldırganlık puanlarının da farklılaşmayabileceğini ya da düşebileceğini göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde Pekince (2012) anne eğitim düzeyine göre saldırganlık puanlarının farklılaşmadığını saptamıştır. Erden (2007) beliren yetişkinlerin babalarının ve annelerinin eğitim düzeyine göre saldırganlık puanlarında eşli karşılaştırma yaptığında anneleri yüksekokul, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olan öğretmen adaylarının yıkıcı saldırganlık düzeylerin anneleri okuma yazma bilmeyen ve ilkököl mezunu olan öğretmen adaylarına göre daha yüksek bulmuştur. Aynı analizi baba eğitim düzeyine göre yaptığında ise babaları yüksekokul, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olan öğretmen adaylarının yıkıcı saldırganlık düzeyleri babaları okuma yazma bilmeyen ve ilkököl mezunu olan öğretmen adaylarına göre daha yüksektir. Ayrıca bir başka çalışmada (Cabello, Gutierrez Cobo ve Fernandez Berrocal, 2017) düşük düzeydeki ana-baba eğitiminin saldırgan davranışı arttırdığı saptanmıştır.

Aile özelliklerine ait diğer bir bulgu incelendiğinde, yüksek ekonomik düzeye sahip öğrencilerin, orta ve düşük ekonomik düzeye sahip öğrencilere göre saldırganlık toplam, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu beliren yetişkinlerde ekonomik düzey yükseldikçe düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının diğer ekonomik düzeylere göre daha fazla görülebileceğini göstermektedir. Ayrıca ekonomik düzeyi yüksek olanların kendine daha güvenli olabileceği ve bu durumu güvengelik gösteriyorum diye saldırganlık şeklinde ortaya koyabileceği de göz ardı edilmemelidir. Görüldüğü gibi sadece fiziksel saldırganlık alt boyutunda fark çıkmamıştır. Bu da ekonomik düzey yükseldikçe toplumsal kurallar, normlar ve statü düşünülerek fiziksel saldırganlık göstermenin daha da az görülebileceği şeklinde yorumlanabilir. Alanyazın incelendiğinde Sarp (1993), uyumsuz davranışların sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet ile ilişkisini araştırdığı araştırmasında, en yüksek oranda uyumsuz davranışları sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okullardaki erkek öğrencilerin gösterdiğini, en düşük oranda ise sosyo-ekonomik düzeyi orta olan okullardaki çocukların gösterdiğini belirlemiştir. Bu bulgu araştırma bulgusunu desteklerken alanyazında farklı bulgular olduğu da dikkat çekmektedir. Camadan ve Yazıcı (2017), Fatma ve Sheikh (2014), Kul Uçtu ve Karahan (2016), Pekince (2012) düşük gelir düzeyine sahip gençlerin yüksek gelir durumunda olanlara göre daha fazla saldırganlık puanına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Erden (2007) beliren yetişkinlerin saldırganlık puanlarının ekonomik düzeye göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular bu çalışmanın bulgusu ile çelişmektedir.

Aile özelliklerine ait diğer bir bulgu da ana baba tutumunu gevşek olarak belirtenlerin, ana baba tutumunu mükemmeliyetçi ve demokratik olarak belirtenlere göre saldırganlık toplam puanlarının daha yüksek olduğudur. Düşmanlık puan ortalamaları incelendiğinde ise ana baba tutumunu gevşek olarak belirtenlerin, ana baba tutumunu mükemmeliyetçi, otoriter ve demokratik olarak belirtenlere göre daha yüksek düşmanlık puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Öfke puanlarındaki farklılık ise ana baba tutumunu tutarsız olarak belirtenlerin, demokratik olarak belirtenlere göre daha yüksek olduğu şeklindedir. Bu bulgu anne baba tutumlarını gevşek ve tutarsız olarak algılayan beliren yetişkinlerin diğer anne baba tutumuna sahip olanlardan daha yüksek saldırganlık puanına sahip olduğunu göstermektedir. Gevşek ailelerin çocuklarında ailenin kendisi ile çok ilgilenmemesinden kaynaklanan düşmanlık

belirtilerinin görülebileceği, tutarsız ailelerin çocuklarının ise ailesinin tutarsızlığından kaynaklanan belki de sosyal öğrenme ile gerçekleşmiş olabilecek ailesine duymuş olabileceği ve dışarıya yansıttığı öfke belirtisi gözlenebilecektir. Alanyazın incelendiğinde farklı bulgular dikkat çekmektedir. Erden (2007) otoriter olan ailelerin çocuklarının yıkıcı saldırganlık türünü daha çok tercih ettiğini, anne babaları demokratik yetiştirme tarzını benimsemiş beliren yetişkinlerin ise atılgan davranışlar sergilediklerini belirlenmiştir. Camadan ve Yazıcı (2017), anne ve baba tutumlarını otoriter olarak algılayan beliren yetişkinlerin saldırganlık eğilimlerini, bu tutumları koruyucu ve demokratik olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulmuşlardır. Ayrıca babalarını ilgisiz olarak algılayanların, demokratik olarak algılayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. De La Torre Cruz, Garcia Linares ve Casanova Arias (2014), ana baba tutumları ile yüksek saldırganlık arasında ilişki olduğunu belirtirken otoriter ana baba tutumlarının saldırganlık puanını arttırdığını saptamıştır.

Aile özellikleri açısından son bulgu ise babası vefat edenlerin düşmanlık puan ortalamalarının, ailesi birlikte ve parçalanmış olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu babası erken yaşta ölen çocukların ailesi birlikte olan ya da parçalanmış olan ama ne olursa olsun bir babaya sahip çocuklara imrenmelerinden ve babaları öldüğü için içten içe kızgınlıklarından düşmanlık puanları daha yüksek çıkmış olabilir. Kayıp, kişilerin yaşamında önemli yer tutan bir yaşam olayıdır. Olumsuz bir yaşam olayı olarak değerlendirilen kayıp, özellikle kaybedilen kişi anne ya da baba olduğunda çocukların ruh sağlığını etkileyen önemli bir travmadır. Ebeveyn kaybı yaşayan çocukların psikolojik, davranışsal ve duygusal açıdan savunmasız hale geldiği ve farklı birtakım belirtiler gösterebileceği alanyazında belirtilmektedir (Attepe, 2010; Uluğ, 2008; Yıldız, 2004). Ölüm hayatta karşılaşılan kaçınılmaz bir durumdur. Çocuklar için yakınlarını kaybetme onlar için yaralayıcı olabilir. Çocukların ölüm kavramını algılayabilmeleri gelişim düzeylerine ve yaşlarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Aile içi davranışlar, gelenekler, okuldaki eğitim, televizyon, sinema, çizgi filmler, medya, dinsel inanışlar vb. gibi yakının kaybında tutulan yasın kendi hayatının gerçeklerini yönlendirmede oldukça önemli rolü vardır. Okul öncesi çocukta ölümle ilgili belirgin bir kavram gelişmediğinden, onun için korkulacak tek şey, ana babasından ayrılma tehdididir. İlkokul çağında ve daha sonraki yıllarda ergen için ölüm, gelişmekte olan ilişkilerini ve kimlik gelişimini engelleyecek bir durum olarak algılanır (Tahta, Tahta ve Dernek, 2015).

İlişkilere (aile içi, arkadaşlık, duygusal) yönelik tartışma: Düşmanlık alt ölçek puanları dışında saldırganlık toplam, öfke, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanlarının beliren yetişkinlerin anneden şiddet görüp görmemelerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Öğrencilerin babadan şiddet görüp görmemelerine göre toplam saldırganlık, düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca, beliren yetişkinlerin aile içi ilişkilerini kötü, orta, iyi ve çok iyi tanımlamalarına göre saldırganlık puan ortalamalarının farklılaşmadığı görülmektedir. Çocukluk yıllarında anne ve babadan şiddet görme çocukları olumsuz etkilemekte bu etki araştırmanın sonucunda da görüldüğü gibi yetişkinlik yıllarına kadar uzanarak etkisini sürdürmektedir. Çocukların şiddet ve saldırganlığa maruz kalması onların bu şiddet ve saldırganlığı içlerinde büyütüp öfke geliştirmelerine, fiziksel ve sözel saldırganlık puanlarının yüksek olmasına sebep olmuş olabilir. Babadan şiddet gören çocukların babaya dış bileyerek içlerinde düşmanlık beslemeleri ve beliren yetişkinlik yıllarında da düşmanlıklarını etkilemiş olabilir. Babadan görülen şiddetin düşmanlık puanını etkilemesine karşın anneden görülen şiddetin düşmanlık puanını farklılaştırmaması da annenin söyledikleri ve yaptıklarının çok fazla içte büyütülmediği fakat babanın yaptıkları ve söylediklerinin içte büyütülerek ileride sorunlar yaratabileceği anlamına gelebilir. Ayrıca, beliren yetişkinlerin aile içi ilişkilerini kötü, orta, iyi ve çok iyi tanımlamalarına göre saldırganlık puan ortalamalarının farklılaşmaması evden uzak olmalarından, artık kendi ayakları üzerinde durmalarından ve yaş olarak yavaş yavaş aileden uzaklaşmalarından kaynaklanmış olabilir. Alanyazın incelendiğinde aile içi şiddete maruz kalan çocukların çoğunun aile içi şiddetten olumsuz etkileneceğini hepsi ileride şiddet uygulamasa da, şiddet uygulayan ebeveynlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma

öyküsü saptandığı söylenebilir. Aile içi şiddetten dolayı içte biriktirilen öfke, korku gibi duygular kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmektedir (Vahip, 2002). Kul Uçtu ve Karahan (2016) beliren yetişkinlerde aile içi fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalanların kalmayanlara göre saldırganlık eğilimi puanlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bolat Karataş (2002) ana-babanın saldırganlığı ile çocukların saldırganlığı arasında anlamlı ilişkiler saptamış ve çocukların anne babaların saldırganlığından olumsuz etkilediklerini belirtmiştir. Kaymak Özmen (2004) ailelerde babanın güç ve kararlarda baskın olması, babanın güç ve kontrol sağlamak için şiddete başvurmasının saldırganlığı artırıcı neden olduğunu belirtmiştir. Duman ve Margolini (2007) yaptıkları çalışmada ana babanın saldırganlığının çocukların saldırgan problem çözmeleri üzerinde etkili olduğunu saptamışlardır. Bu etkinin onların akran ilişkilerinde de son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir.

İlişkilere ait bir diğer bulgu beliren yetişkinlerin kolay arkadaş edinip edinmemelerine ve çok arkadaşı olup olmamasına göre saldırganlık puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu beliren yetişkinlerin küçük yaşta ya da ergenlik yıllarında önemli olan kolay arkadaş edinme ve çok arkadaş edinme yaşını biraz geçmiş olmaları, ailelerinden uzakta belki de sınırlı sayıda arkadaş tercih ettikleri söylenebilir. Ayrıca kolay arkadaş edinen bireylerin her zaman daha pozitif bireyler olması beklenmez. Karizmatiklik güç gösterisi ile olabildiği gibi çoğu zaman ağzın iyi laf yapması ya da albenili ya da sempatik olma ile kendini gösterebilir. Bu durum saldırganlık puanlarında fark yaratmamış olabilir.

Diğer bir bulguda ise duygusal ilişki yaşayanların yaşamayanlara göre saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu duygusal ilişki yaşayanların düşmanlık alt boyutu dışında saldırganlık puanlarının yaşamayanlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum çalışma grubunda bulunan bireylerin duygusal ilişkilerinde olumsuz tecrübeler yaşamasından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca beliren yetişkinler partnerlerinden gördükleri olumsuzlukları içlerinde büyütmüş, söyleyememiş olabilir, bu durum onlarda bitirilmemiş işlere yol açmış olabilir. Alanyazında romantik ilişkilerde şiddet ve saldırganlığın ele alındığı çalışmalarda da (Aloia, 2018; Feiring, Deblinger, Hoch Espada ve Haworth, 2002) romantik ilişkide bulunan bireylerde şiddet ve saldırganlığın olumsuz etkilerinden bahsedilmektedir. Ayrıca Gündoğdu ve diğerleri (2018) çalışmalarında romantik ilişkide irrasyonel inançlarla saldırganlık arasında anlamlı pozitif ilişkiler saptamışlar ve romantik ilişkide irrasyonel inançların saldırganlığı anlamlı olarak yordadığını belirtmişlerdir. Bu araştırmanın sonucu da bize romantik ilişkide yaşanan olumsuz durumlar sonrasında bireylerin etkilenecek sağlıklı ve mantıklı düşünemeyebileceğini ve bu durumun da onlarda saldırganlığı tetikleyebileceğini göstermektedir. Duygusal ilişki yaşamış olan beliren yetişkinlerde yaşanan olumsuz durumlar ve tecrübeler olumsuz sonuçlar doğurarak saldırganlığı farklılaştırmış olabilir.

Alışkanlıklara ilişkin tartışma: Saldırganlık toplam puan ortalamasında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat ve iki-üç saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Düşmanlık puan ortalamalarında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Öfke puan ortalamasında altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Sözel saldırganlık alt ölçek puan ortalamalarında ise altı saat ve daha fazla sosyal medya kullananların saldırganlık puan ortalamaları sıfır-bir saat sosyal medya kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bütün bulgularda görüldüğü gibi sosyal medyada uzun zaman harcamak bireylerin saldırganlık puanlarının diğerlerine göre daha yüksek çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum sosyal medyada geçirilen zamanlarda kişilerin gerçek dünyada değil sanal dünyada birtakım ilişkiler tercih etmesinden ve ekranda ya da telefonda söylenen sözlerin günlük yaşamda yüz yüze söylenenlerden daha incitici olabilmesinden kaynaklanmış olabilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yaptığı bir çalışmada (ÇSGB) (2018) internet kullanım süresi arttıkça saldırganlık, genel sağlık durumunda bozulma (göz yorgunluğu, sırt-boyun ağrıları, uykusuzluk, yorgunluk, hareketsiz kalma vb.) ve depresif belirtiler görülme

oranının arttığı belirtmiştir. Tüzün (2002) yaptığı çalışmada internet bağımlılığının öncelikle kişinin etkileşimde olduğu kişilerle ilişkisini bozmakta olduğunu, birçok kişinin bu haberleşme ağında sosyal destek, anlamlı ilişkiler ve eğlence bulabilmesinin kişide çatışmalara ve suçluluk hissine kaynak oluşturabileceğini belirtmiştir. Northup (2013) televizyon, internet ve video oyunları kullanımının saldırganlık ile pozitif olarak ilişkili olduğunu saptamıştır. Kullanımlar arttıkça saldırganlıkta artmaktadır. Tripathi (2017) gençler arasında sosyal medya kullanımının yaygın bir sorun olduğunu ve sosyal medya kullanımı ile siber zorbalığın ilişkili olduğunu, sosyal medya kullanımının gençlerin saldırganlık davranışını arttırdığını saptamıştır. Bu çalışmalar araştırmanın bu bulgusu ile tutarlık göstermektedir.

Alışkanlıklara ilişkin bir diğer bulgu sigara kullananların toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık ve düşmanlık puanlarının sigara kullanmayanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sigara kullanımı gençler arasında arkadaş edinme ya da kolay iletişim kurma yolu olarak görülmektedir. Ayrıca sigara benzeri birtakım alışkanlıklar bireylerin sorunlarını paylaşamamalarından ya da içlerine atarak sigarayı kendilerine sığınacak bir liman olarak görmelerinden kaynaklanmış olabilir. Bernstein, Colby, Bidwell, Kahler ve Leventhal (2014), düşmanlık ve sigara kullanımı çalışmasında sigara içen ve içmeyenleri karşılaştırmış, sigara içenlerin içmeyenlere göre daha fazla düşmanlık ve saldırganlık tepkisi verdiğini saptamıştır. Ayrıca sigara içme yaşının düşmanlık ve saldırganlıkla negatif ilişkili olduğunu saptamıştır. Karahan ve Epli Koç (2005) bağımlılık düzeyinde sigara kullanan üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkmada güvenli yaklaşımı tercih ettiklerini saptarken, stres kaynakları karşısında probleme odaklanma ve durumu değiştirmeye yönelmek yerine risk oluşturmaya rağmen stresle başetmek için sigarayı kullandıklarını belirtmiştir. Alanyazında farklı bulgular da dikkat çekmektedir. Cherek (1984) çalışmasında sigara içmenin insan saldırgan davranışı üzerinde etkisini incelediği araştırmada nikotinin saldırgan davranışı azaltıcı etkisi olduğunu saptamıştır.

Kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin tartışma: Beliren yetişkinlerin kendilerini tanımlama durumları açısından fiziksel saldırganlık puan ortalamasının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarında kendisini vurdumduymaz olarak tanımlayanların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının mükemmeliyetçi ve duygusal olarak tanımlayanlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu vurdumduymaz olanların hareketlerinde çok ölçülü olmaya özen göstermemeleri, toplumsal kurallar, ilişkiler, örf ve adetler ile ilgili vurdumduymaz davranarak, diğerlerinin ne dediğini düşünmeden hareket etmeleri yüzünden saldırganlık puanları diğer tanımlamalara göre farklılık göstermiş olabilir. Alanyazın incelendiğinde farklı bulgular dikkat çekmektedir. Güneri Yöyen (2017) şiddet türleri alt boyutlarından sözel saldırganlık arttığı zaman, kişilik özelliği olarak dışadönüklük; öfke ve düşmanlık arttığı zaman, içe dönüklük; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke ve dolaylı saldırganlık arttığı zaman, düşmanlık özelliği; düşmanlık arttığı zaman, yeniliğe kapalılık; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık ve düşmanlık arttığı zaman, dağınıklık (öz disiplinsizlik) ve duygusal dengesizliğin artmakta olduğunu; sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık arttığı zaman yumuşak başlılık özelliğinin azalmakta olduğunu belirtmiştir. Dağınıklık ve duygusal dengesizliğin bireylerde vurdumduymazlığa sebep olabileceği düşünülürse bu sonuç araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada beliren yetişkinlik döneminde saldırganlık için kişisel ve ailesel risk faktörleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak beliren yetişkinlerin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık puanlarını arttıran kişisel ve ailesel risk faktörleri Tablo 11'de özetlenmiştir.

Tablo 11.

Beliren Yetişkinlerin Saldırganlık Puanlarını Arttıran Kişisel ve Ailesel Risk Faktörleri

	Toplam Saldırganlık	Fiziksel Saldırganlık	Düşmanlık	Öfke	Sözel Saldırganlık
	Erkek olmak	Erkek olmak	-	Erkek olmak	Erkek olmak
	Psikolojik travma yaşamak	Psikolojik travma yaşamak	Psikolojik travma yaşamak	Psikolojik travma yaşamak	Psikolojik travma yaşamak
	Sorunlarla kolaylıkla başedememek	-	Sorunlarla kolaylıkla başedememek	Sorunlarla kolaylıkla başedememek	-
	Psikolojik yardım almak	-	-	-	Psikolojik yardım almak
Kişisel	Duygusal ilişki yaşamak	Duygusal ilişki yaşamak	-	Duygusal ilişki yaşamak	Duygusal ilişki yaşamak
	Sigara kullanmak	Sigara kullanmak	Sigara kullanmak	-	-
	Altı saat ve daha fazla sosyal medya kullanmak	-	Altı saat ve daha fazla sosyal medya kullanmak	Altı saat ve daha fazla sosyal medya kullanmak	Altı saat ve daha fazla sosyal medya kullanmak
	-	Kendini vurdumduymaz olarak tanımlamak	-	-	-
	Babanın üniversite mezunu olması	Babanın ilkokul mezunu olması	-	-	-
	Yüksek ekonomik düzeye sahip olmak	-	Yüksek ekonomik düzeye sahip olmak	Yüksek ekonomik düzeye sahip olmak	Yüksek ekonomik düzeye sahip olmak
Ailesel	Algılanan gevşek anne-baba tutumu	-	Algılanan gevşek anne-baba tutumu	Algılanan tutarsız anne-baba tutumu	-
	Anneden şiddet görme	Anneden şiddet görme	-	Anneden şiddet görme	Anneden şiddet görme
	Babadan şiddet görme	Babadan şiddet görme	Babadan şiddet görme	Babadan şiddet görme	Babadan şiddet görme
	-	-	Babanın ölüm yoluyla kaybı	-	-

Bu çalışmada birçok değişkene göre saldırganlık puanlarında farklılıklar bulunduğundan öfke ve saldırganlık yönetimi eğitimlerinin erken yaşlarda öğretilmesi ve okullarda yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma küçük bir İç Anadolu ilinde gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar daha büyük illerde ve daha kapsamlı olarak yapılabilir. Erkeklerin saldırganlık puanları daha yüksek olduğundan erkek çocuklara yönelik önleyici rehberlik etkinliklerinin artırılması önerilmektedir. Duygusal ve psikolojik travma yaşayan bireylere saldırganlık ve öfke ile ilgili başetme eğitimleri verilebilir. Ana baba tutumları, anne babadan şiddet görme ve aile yapısı açısından bu çalışmada farklılıklar

görüldüğünden erken dönem eğitimleri ve anne-babası ölmüş çocuklara bu durumla başetme becerilerinin öğretilmesi faydalı olabilir. Ayrıca aileler anne-baba tutumları konusunda kapsamlı bir eğitime alınabilirler. Kendilerini tanıma durumlarına göre farklılıklar bulunduğu için erken yıllarda benlik saygısını geliştirici çalışmalar faydalı olabilir. Duygusal ilişki yaşama bir risk faktörü olarak saptandığından erken yaşlarda cinsel kimlik gelişimi ve yakın ilişkilerde iletişim eğitimi verilmesi faydalı olabilir. Sosyal medya kullanımına göre saldırganlık puanları farklılaştığından kaliteli ve sağlıklı sosyal medya kullanımının öğretilmesi ve geliştirilmesi faydalı olabilir. Sigara kullanımı açısından farklılıklar bulunduğu için madde kullanımı ile ilgili önleyici çalışmaların daha çok ve kapsamlı yapılması faydalı olabilir.

Bu çalışmanın sonuçları yorumlanırken dikkate alınması gereken birkaç sınırlılığı vardır. Birincisi, çalışmanın sonuçları Türkiye’deki tüm beliren yetişkinlere genelleme olanağını sınırlayan, sadece Orta Anadolu bölgesindeki bir üniversitede kayıtlı öğrenci örnekleme dayandırılmıştır. Türkiye’nin batısı Avrupa kültürüne, doğusu ise orta doğu kültürüne yakındır. Bu nedenle daha geniş örneklem grubu ile yapılacak çalışmalar kuşkusuz daha kapsamlı sonuçlar sunacaktır. İkincisi, veriler üniversite öğrencilerinin öz-değerlendirmelerine dayalı olarak elde edilmiştir. Öğrencilerin ölçekteki maddelere işaretleme yoluyla verdiği tepkiler gerçek yaşam davranışı ile benzerlik göstermeyebilir. Dolayısıyla sonuçlar ölçme araçlarının sınırları dâhilinde yorumlanmalıdır.

Kaynaklar

- Akçay, D. ve Özcebe, E. (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55, 82-87.
- Aloia, L. S. (2018). Verbal aggression in romantic relationships: the influence of family history, destructive beliefs about conflict, and conflict goals. *Journal Communication Quarterly*, 66(3),308-324.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Aronson, E., Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (1999). *Social psychology*. Third Edition. New York: Longman.
- Attepe, S. (2010). Anne baba kaybının çocuklar üzerindeki etkileri. *Aile ve Toplum*, 6(23), 23-28.
- Aydın, A. ve Akgün, S. (2014). Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44-56.
- Bailey, C. A. ve Ostrov, J. M. (2008). Differentiating forms and functions of aggression in emerging adults: associations with hostile attribution biases and normative beliefs. *J Youth Adolescence*, 37, 713-722.
- Barry, T. D. ve Lochman, J. H. (2004). *Aggression in adolescents: Strategies for parents and educators*. NASP. Erişim adresi:<http://mendocinoused.org/view/72.pdf>
- Bernstein, M. H., Colby, S. M., Bidwell, L. C., Kahler, C. W. ve Leventhal, A. M. (2014). Hostility and cigarette use: a comparison between smokers and nonsmokers in a matched sample of adolescents. *Nicotine & Tobacco Research*, 16(8), 1085-1093.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Bolat Karataş, Z. (2002). *Ana baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bolu, A., Pan, E., Günay, H., Öznur, T., Aydemir, E. ve Erdem, M. (2014). Travma sonrası stres bozukluğunda saldırgan davranış ile dissosiyasyon arasındaki ilişki. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56, 97-101.
- Büyükgöze Kavas, A., Topkaya, N. ve Gençoğlu, C. (2014). Psikolojik yardım alma nedeniyle sosyal damgalanma, denetim odağı, kendini damgalama ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 367-377.

- Cabello, R. Gutierrez Cobo, M. J. ve Fernandez Berrocal, P. (2017). Parental education and aggressive behavior in children: a moderated-mediation model for inhibitory control and gender. *Frontiers in Psychology*, 8, 1181.
- Camadan, F. ve Yazıcı, H. (2017). Üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 225-234.
- Cenkseven, F. (2003). Öfke yönetimi becerileri programının ergenlerin öfke ve saldırganlık düzeylerine etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2(4), 153-177.
- Ceyhun, E. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Cleverley, K. (2011). *Indirect and physical aggression in childhood and adolescence and outcomes in emerging adulthood*. (Yayımlanmamış doktora tezi) McMaster University.
- Cherek, D.R. (1984). Effects of cigarette smoking on human aggressive behavior. *Prog Clin Biol Res.*, 169, 333-344.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) (2018). *İnternet ve sosyal medya kullanımı*. (Hazırlayan İbrahim Tunç). Erişim adresi: <https://www.csgeb.gov.tr/media/6784/internetve sosyalmedya.pdf>.
- Çolakoğlu, F. F. ve Solak, N. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyet ve okul türüne göre saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi (Çorum ili örneği). *International Journal of Social Science*, 26, 57-66.
- De La Torre Cruz, M. J., Garcia Linares, M. C. ve Casanova Arias, P. F. (2014). Relationship between parenting styles and aggressiveness in adolescents. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 12(1), 147-170.
- Donat Bacioğlu, S. ve Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 169-187.
- Duman, S. ve Margolini G. (2007). Parents' aggressive influences and children's aggressive problem solutions with peers. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 36(1), 42-55.
- Durualp, E., Kara, F.N., Yılmaz, V. ve Alaybeyoğlu, K. (2010). Kronik hastalığı olan ve olmayan çocukların ve ebeveynlerinin görüşlerine göre yaşam kalitelerinin karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 63(2), 55-63.
- Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Erkuş, A. (1994). *Psikoloji terimleri sözlüğü*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ersoy, A., Tazegül, Ü. ve Sancaklı, H. (2012). Güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik açıdan incelenmesi (Ankara örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 385-397.
- Estrada Martínez, L. M., Caldwell, C. H., Bauermeister, J. A. ve Zimmerman, M. A. (2012). Stressors in multiple life-domains and the risk for externalizing and internalizing behaviors among African Americans during emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(12), 1600-1612.
- Fatıma, S. ve Sheikh, H. (2014). Socioeconomic status and adolescent aggression: the role of executive functioning as a mediator. *American Journal of Psychology*, 127(4), 419-430.
- Feiring, C., Deblinger, E., Hoch Espada, A. ve Haworth, T. (2002). Romantic relationship aggression and attitudes in high school students: the role of gender, grade, and attachment and emotional styles. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(5), 373-385.
- Gearing, R. E., MacKenzie, M. J., Ibrahim, R. W., Brewer, K. B., Batayneh, J. S., ve Schwalbe, C. S. J. (2015). Stigma and mental health treatment of adolescents with depression in Jordan. *Community Ment Health Journal*, 51(1), 111-117.

- Gillikin, C., Habib, L., Evces, M., Bradley, B., Ressler, K. J. ve Sanders, J. (2019). Trauma exposure and ptsd symptoms associate with violence in inner city civilians. *J Psychiatr Res.*, 83, 1-7.
- Gortmaker, S. L., Walker, D. K., Weitzman, M., ve Sobol, A. M. (1990) Chronic conditions, socioeconomic risks, and behavioral problems in children and adolescents. *Pediatrics*, 85(3), 267-276.
- Gökler B. (1999). Ölümcül hastalık karşısında çocuk aile ve hekim. A. Ekşi (Yay. haz.). *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Gözün Kahraman, Ö. ve Kurt, G. (2013). Öğretmen adaylarının olumlu sosyal ve saldırgan davranış eğilimlerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 236-243.
- Guerra, R. C. ve White, B. A. (2017). Psychopathy and functions of aggression in emerging adulthood: Moderation by anger rumination and gender. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 39(1), 35-45.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündoğdu, R., Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2018). Irrational beliefs in romantic relationships as the predictor of aggression in emerging adulthood. *Journal of Education and Training Studies*, 6(3), 108-115.
- Güneri Yöyen, E. (2017). Şiddet türleri ve kişilik özellikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 35-50.
- Gürsoy, O. ve Gizir, C.A. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım almaya yönelik tutumları: sosyal damgalanma, kendini damgalama, öznel sıkıntıları açma, benlik saygısı ve cinsiyetin rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 137-155.
- Hasta, D. ve Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 64-104.
- Hsieh, H. F., Zimmerman, M. A., Xue, Y., Bauermeister, J. A., Caldwell, C. H., Wang, Z. ve Hou, Y. (2014). Stress, active coping, and problem behaviors among chinese adolescents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(4), 364-376.
- Kaplan, B. ve Aksel, E.Ş. (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1), 20-49.
- Karahan, T. F. ve Epli Koç, H. (2005). Üniversite öğrencilerinin alkol ve sigara kullanım sıklığına göre stresle başa çıkma tarzlarının incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 113-131.
- Karataş, Z. (2009a). Saldırganlık: Saldırganlığın ergenler üzerindeki etkileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34(367), 29-36.
- Karataş, Z. (2009b). Bilişsel davranışçı teknikler kullanılarak yapılan öfke yönetimi programının ergenlerin saldırganlığını azaltmadaki etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 12-24.
- Karataş, Z. (2009c). Psikodrama ile yapılan grup uygulamasının ergenlerin sürekli kaygı düzeylerine etkisi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34(360), 31-37.
- Karataş, Z. (2008a). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Karataş, Z. (2008b). *Bilişsel davranışsal teknikler ile psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grupla psikolojik danışma uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Karataş, Z. ve Yavuzer, Y. (2016). Lise ve üniversite öğrencileri için Kar-Ya saldırganlık ölçeği geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 307-321.

- Karataş, Z. ve Gökçakan, Z. (2009a). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkisinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(4), 357-366.
- Karataş, Z. ve Gökçakan, Z. (2009b). Bilişsel davranışsal teknikler ile psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grupla psikolojik danışma uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3), 1407-1452.
- Kaymak Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Kempes, M., Matthys, W., de Vries, H. ve van Engeland, H. (2005). Reactive and proactive aggression in children a review of theory, findings and the relevance for child and adolescent psychiatry. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 14(1), 11-19.
- Koç, B. ve Büyükgöze Kavas, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin saldırganlık, kişilerarası problem çözme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları ve iletişim beceri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/2, 783-799.
- Kokurcan, A. ve Özsan, H. H. (2012). Travma kavramının psikiyatri tarihindeki seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1, 2, 3), 19-24.
- Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne*, 1(2), s.21-43.
- Kul Uçtu, A. ve Karahan, N. (2016). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2882-2905.
- Larson, J. (2010). *Aggression in adolescents: Strategies for educators*. NASP. Erişim adresi: file:///C:/Users/samsungnb/Downloads/S4H1_Aggression_in_Adolescents.pdf
- Marcus, R. F. (2007). *Aggression and violence in adolescence*. Cambridge UK: Cambridge University Press.
- Morsünbül, Ü. (2015). The effect of identity development, self-esteem, low selfcontrol and gender on aggression in adolescence and emerging adulthood. *Eurasian Journal of Educational Research*, 61, 99-116. doi.10 .14689/ejer.2015.61.6
- Mutluoğlu, S. ve Bulut Serin, N. (2010). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi (Kuzey Kıbrıs örneklemi). *International Conference on New Trends in Education and Their Implications (İCONTE)*, 858-864.
- Moroschan, G., Hurd, P. L. ve Nicoladis, E. (2009). Sex differences in the use of indirect aggression in adult Canadians. *Evolutionary Psychology*, 7(2), 146-159.
- Newacheck, P.W., McManus, M.A. ve Fox, H.B. (1991). Prevalence and impact of chronic illness among adolescents. *Am J Dis Child*, 145(12),1367-1373.
- Northup, T. (2013). Examining the relationship between media use and aggression, sexuality, and body image. *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*, 4(1), Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/46718928.pdf>
- Ostrov, J. M. ve Houston, R. J. (2008). The utility of forms and functions of aggression in emerging adulthood: Association with personality disorder symptomatology. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(9), 1147-1158.
- Ostrov, J. M. ve Keating, C. F. (2004). Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions: an observational study. *Social Development*, 13(2), 255-277.
- Özen, Y. (2017). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 1(2), 104-117.
- Pekince, H. (2012). *Ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile sosyal aktivitelere katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Rabinovitch, S.M. (2016). *Parenting behavior during emerging adulthood: associations with emerging adult relationships and risk behaviors* (Yayımlanmamış doktora tezi) Oregon University, Oregon.
- Rickwood, D. J. ve Braithwaite, V. A. (1994). Social-psychological factors affecting helpseeking for emotional problems. *Social Science and Medicine*, 39(4), 563-572.
- Sarp, N. (1993). 16 yaş gençlerinde görülen uyumsuz davranışlarla, sosyo ekonomik düzey ve cinsiyet ilişkisi. *Aile ve Toplum*, 1(3), 17-23.
- Sayın, U. (2014). *48-72 aylık çocuklardaki saldırganlık davranışlarına müdahale yöntemi olarak ebeveyn eğitim programı geliştirilmesi ve etkililiğinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Serim, F. ve Cihangir Çankaya, Z. (2015). Yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının yordanması. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(16), 177-198.
- Shaban, N. ve Kumar, P. (2016). Young adults and aggression: a comparative study of gender differences. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(4), 106-114.
- Song, L., Singer, M. I. ve Anglin, T. M. (1988). Violence exposure and emotional trauma as contributors to adolescents' violent behaviors. *Arch Pediatr Adolesc Med.*, 152, 531-536.
- Şahin, M. (2014). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve saldırganlık. *Düşünen Adam*, 27, 43-52.
- Tackett, J. L. ve Ostrov, J. M. (2010). Measuring relational aggression in middle childhood in a multi-informant multi-method study. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(4), 490-500.
- Tahta, F., Tahta, K. ve Dernek, S. (2015). Çocukların yakınlarının ölüm kavramlarını algılama üzerine kurdukları sistemler ve oyunlar. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/88805>
- Tiedemann, G. (2017). *The association between attachment and physiological responses to relational aggression during emerging adulthood*. Project, Department of Psychology Texas Christian University, Texas.
- Topkaya, N. (2014). Psikolojik yardım almaya ilişkin tutumu yordamada cinsiyet, psikolojik yardım alma nedeniyle kendini damgalama ve sosyal damgalanma. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(2), 471-487.
- Tripathi, V. (2017). Youth Violence and Social Media. *Journal of Social Sciences*, 52(1-3), 1-7.
- Tüzün, Ü. (2002). Gelişen iletişim araçlarının çocuk ve gençlerin etkileşimi üzerine etkisi. *Düşünen Adam*, 15(1), 46-50.
- Uluğ, Ö. Ş. (2008). *Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeyine ebeveyn kaybının ve anne baba ayrılığının etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli
- Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: Farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 312-319.
- Verona, E., Sadeh, N., Case, S. M., Reed, A. ve Bhattacharjee, A. (2008). Self-reported use of different forms of aggression in late adolescence and emerging adulthood. *Assessment*, 15(4), 493-510.
- Wallinius, M, Delfin, C., Billstedt, E., Nilsson, T., Anckarsäter, H. ve Hofvander, B. (2016). Offenders in emerging adulthood: School maladjustment, childhood adversities, and prediction of aggressive antisocial behaviors. *Law and Human Behavior*, 40(5), 551-563.
- Yağışan, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin müzik tercihleri ve saldırganlıkla ilişkisi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 96-113.
- Yıldız, S. A. (2004). Çocuk, ölüm ve kayıp. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 125-144.

- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: Okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Milli Eğitim*, 192, 43-61.
- Yavuzer, Y. (2013). Ergenlerde saldırganlık ve sosyometrik popülerlik arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 767-780.
- Yavuzer, Y., Karataş, Z., Çivilidağ, A. ve Gündoğdu, R. (2014). The role of peer pressure, automatic thoughts and self-esteem on adolescents' aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*, 54, 61-78.
- Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2013). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 117-123.
- Zartaloudi, A. ve Madianos, M. (2010). Stigma related to help-seeking from a mental health professional. *Health Science Journal*, 4(2), 77-83.

Extended Abstract

Introduction

The period of emerging adulthood is a period in which individuals are faced with a number of new opportunities, but certain difficulties are experienced and ways to cope with these difficulties need to be found. In this period, the individual is open to all kinds of life difficulties and tries to deal with these difficulties in ways that are healthy or unhealthy. One of these unhealthy ways of coping is aggression. Aggression is not only an important problem in every developmental period of the individual, but also a phenomenon of vital importance to be addressed in the period of adulthood in which concerns about future, job placement and family formation are severely experienced and deep-rooted social relations are established. Aggression is a broad concept that includes a set of words, behaviors or actions aimed at intentional harm or injury to another person (Marcus, 2007).

This study is a risk factor determination study that focuses on examining the aggression of university students who are in their emerging adulthood period in relation to numerous demographic and personal characteristics rather than limited demographic variables found in the literature. Through this study, it is intended to determine which factors are important in terms of the aggression of university students who are in their emerging adulthood and to offer some guidance for them to find healthier ways of coping with their anger or aggression. Since this study is a risk factor determination study, it is thought that the results of the study will lead the way for works to be conducted on the university students who are in their emerging adulthood period to help them reduce their aggression. In this connection, the purpose of the current study is to determine the personal and familial factors that can be related to aggression in emerging adulthood. To this end, an answer to the following research question was sought: "Does aggression in the period of emerging adulthood vary significantly depending on gender, chronic health problems, life difficulties (physical, psychological trauma), receiving psychological assistance, familial characteristics (mother and father's education level), parental attitudes, economic status, family integrity), relationships (domestic, friendship, emotional), habits (the time spent on social media, smoking) and how they define themselves?"

Method

This is a descriptive study designed in the general survey model. The current study was conducted with the participation of 409 university students who are in their emerging adulthood period in a university located in Anatolia in 2016-2017 academic year. The age of the participating students varies between 18 and 29, with the mean age 22.03. Of these 409 students, 317 are females and 92 are males. The study employed the KAR-YA Aggression Scale and an information form developed by the researchers.

Findings

A gender-based significant difference was found; the mean aggression score of the male students was found to be higher than that of the female students. The aggression scores were

found to be not varying significantly depending on whether having a chronic disease or not. When the findings related to life difficulties and receiving psychological assistance were examined, it was found that the aggression scores vary significantly depending on whether having the experience of psychological trauma, whether coping with the problems easily and whether receiving psychological assistance yet do not vary significantly depending on whether having the experience of physical trauma. When the aggression scores were examined in relation to the familial characteristics, it was found that the aggression scores do not vary significantly by the mother's education level but vary significantly by the father's education level and that the aggression scores vary significantly depending on economic status, parental attitude and family integrity. When the aggression scores were examined in relation to relationships, it was found that while the aggression scores vary significantly depending on the state of being exposed to parental violence, they do not vary significantly depending on the definition of domestic relationships, making friends easily, having many friends and having had intimate relationships. When the aggression scores were examined in terms of habits, it was found that the aggression scores vary significantly depending on using social media and smoking. When the aggression scores were examined in terms of the participants' defining themselves, it was found that the physical aggression scores vary significantly.

Discussion

The purpose of the current study is to determine the personal and familial factors that can be related to aggression in the period of emerging adulthood. To this end, an answer to the following research question was sought: "Does aggression in the period of emerging adulthood vary significantly depending on gender, chronic health problems, life difficulties (physical, psychological trauma), receiving psychological assistance, familial characteristics (mother and father's education level), parental attitudes, economic status, family integrity), relationships (domestic, friendship, emotional), habits (the time spent on social media, smoking) and how they define themselves?". Many results have been obtained in the current study. As a result of the evaluation of these results, the risk factors important in the emerging adults' propensity to exhibit aggression were found to be gender, the state of whether coping with a problem easily, the state of whether having the experience of psychological trauma, the state of whether receiving psychological assistance, the father's education level, economic level, parental attitudes, family integrity, whether being exposed to maternal violence, whether being exposed to paternal violence, whether having had any intimate relationships, using social media, smoking and how they define themselves.

As in the current study it was found that the aggression scores vary significantly depending on many variables, the anger and aggression management training should be started to be given at early ages and should be made more widespread at schools. Moreover, the current study was conducted in a small Anatolian city. More comprehensive similar studies can be conducted in larger cities. As the mean aggression score of the male students was found to be higher, more preventive counseling services should be provided for male students. Aggression and anger management training can be given to the individuals having experienced emotional and psychological trauma. As differences based on parental attitudes, being exposed to parental violence and family structure were found in the current study, children who have lost their parents can be trained about the use of coping strategies. Moreover, comprehensive training can be given to families about parental attitudes. As there are significant differences resulting from how they define themselves, works directed to developing self-esteem at early ages can be useful. As the experience of intimate relationship was found to be a risk factor, it would be useful to provide training about sexual identity development and communication in intimate relationships. As the aggressions scores were found to be varying significantly depending on the state of using social media, young people should be instructed about the quality and healthy use of social media. As significant differences were found in relation to smoking, conducting more comprehensive and frequent preventive works against substance abuse can be useful.